

Értekezések az Észak-magyarországi-középhegységről

Bevezetés

MAROSI SÁNDOR¹

Folyóiratunk, a Földrajzi Értesítő alapítása óta számos alkalommal jelentkezett ún. tematikus számmal. Okot adhatott erre egy-egy szakmai rendezvény, konferencia, amelynek témakörében egyeztünk olvasóinkat tájékoztatni és/vagy szerzőink tanulmányainak publikációs fórumot biztosítani. Előfordult azonban az is, hogy egy munkaegyüttes közös témában végzett kutatásainak eredményeit közöltük, sajátos igényeket kielégítve–szolgálva. Pl. az OTKA által támogatott kutatásoktól kifejezetten elvárt igény, hogy az eredmények mielőbb a szakmai közönség elé kerüljenek. Ennek jó példája folyóiratunk 1994/3–4. száma, amelyben a BERÉNYI I. által vezetett „Budapest városszerkezete átalakulásának szociálgeográfiai konfliktusai” c. OTKA téma keretében végzett kutatások eredményei láttak napvilágot.

Az említettek azonban csak egyik indítékát jelentik annak, hogy jelen füzetünkben sajátos tanulmánygyűjteményt teszünk közzé. Közismert, hogy PÉCSI M. sorozatszerkesztői feladatvállalásával a „Magyarország tájféldrajza” c. monográfia-sorozatban eddig 6 kötetben részletes feldolgozásokat tettünk közzé hazánk nagy- és középtájairól, s e sorok írója ÁDÁM L. és SZILÁRD J. közreműködésével ezek mindegyikének szerkesztője is lehetett, továbbá SOMOGYI S. társaként a „Magyarország kistájainak katasztere” c. kétkötetes kézikönyvet is szerkeszthettem és megjelentethettük; ám az előbbi sorozat utolsó kötetének munkálatai különböző okokból – szervezési nehézségek, vállalkozó szakembérgárda hiányos biztosítása, kutatásfinanszírozás elapadása stb. miatt – nagyon elhúzódtak. A sorozatszerkesztő és az intézeti témafelelősök: SOMOGYI S., HAHN GY., majd a számottevő kutatói–szervezői–szerkesztői szerepet vállalt SZÉKELY A. évtizedes erőfeszítő és ügybuzgó tevékenysége eredményeként ugyan számos tájféldrajzi tényező (földtani alapok, éghajlat, vizek, növényzet, talajok stb.) feldolgozása jelentős mértékben előrehaladt, a felszínfejlődési–geomorfológiai és a komplex tájféldrajzi kutatások–elemzések azonban késtek. Ennek pótlása, a munkálatok felgyorsítása, a korábbiak kiegészítése érdekében nyújtott be s nyert el e sorok írója kompetens szakemberek társaságában szerény összegű, két év futamidejű OTKA pályázatot. Ezzel ugyan még nem fejeződtek be a teljes igényű, komplex tájféldrajzi feldolgozások–monografikus munkálatok, s ezért is indokoltnak tűnik – menet közben, a Földrajzi Értesítő publikálási gondjait is segítve – ízelítőül az alábbi tanulmányokat közzé tenni.

Az OTKA támogatásával a „Fejezetek az Észak-magyarországi-középhegység tájféldrajzához” c., T 019321 sz. témában folyt kutatási tevékenység során – a célnak megfelelően – jelentős mértékben egészült ki az Észak-magyarországi-középhegység tájféldrajzi feldolgozása. Az általános–összefoglaló nagytáji jellemzésen kívül a 8 középtáj részletesebb, esetenként kistáji elemzésére–értékelésére kiterjedő munkálatok, a tájalkotó tényezők közül főleg a felszínfejlődési–ösföldrajzi folyamatok, a domborzati adottságok feltárása került előtérbe. Sor került az ásványi nyersanyagok szám-

¹ MTA Földrajztudományi Kutató Intézet, 1062 Budapest, Andrassy út 62.

bavételére, hasznosíthatóságuk lehetőségeinek összegzésére is. Komplex tájtipológiai–ökológiai feldolgozások is születtek, tematikus térképek, ábrák, táblázatok sorával kiegészítve.

Sajnos a téma kutatásában–kidolgozásában jelentős szerepet vállalt pályázótársunk, SZÉKELY A. 1997. nyarán elhunyt, ám eredményeinek számottevő része azóta napvilágot láthatott posztumusz műve, a „Vulkánmorfológia” c., egyetemi tankönyvként is szolgáló kézikönyvében (ELTE Eötvös Kiadó, Bp. 1997). Erről itt most külön és részletesebben nem szólunk, csak annyit említünk meg, hogy több mint 10 szerzői ív terjedelemben általános elméleti kérdéseken, fejtegetéseken kívül az Észak-magyarországi-középhegység vulkanikus tájai genetikáját, földtörténeti múltját és felszínalakítási–táji sajátosságait dolgozta fel és szintetizálta (Visegrádi-, Börzsöny-, Cserhát-, Mátra-hg. stb.). Jól használható feldolgozás a tájmonográfia részére pl. a T 017824 sz. OTKA téma keretében a Medvesről HORVÁTH G. és munkatársai által publikált tanulmány (Földr. Ért. 1997/3–4. pp. 217–248.), vagy – az ugyancsak példaként említhető – PINCZÉS Z. pályázótársunktól „A Tokaji-hegység krioplanációs felszíneinek kialakulása és típusai” c. tanulmánya (Földr. Ért. 1997/3–4. pp. 205–216.).

Folyóiratunk jelen füzetében csak *ízeltőül* – a tárgykör sokoldalúságát, összetettségét, sajátosságait némileg érzékeltetve – a témában részvevő több munkatárs egy-egy tanulmányát jórészt rövidített változatban közöljük. A változatosságra, folyóiratunk olvasói különböző érdeklődési igényeinek kielégítésére törekvésünket jelezheti, hogy az általános helyzet, tájfelosztás, majd az ásványi nyersanyagok tárgyalását követően karszthegegyégi, vulkanikus hegyeségi, változatos dombsági és síksági tájak felszínfejlődési–geomorfológiai feldolgozásaiból közlünk részleteket, ill. összetettebb tájföldrajzi vázlatot is bemutatunk. Természetesen szaklapunk követelményeinek megfelelően idegen nyelvű összefoglalókat, ábra- és térképmagyarázatokat is közlünk.

A hangsúlyozottan rövidített és válogatott, alábbiakban közölt tanulmányokon kívül az OTKA támogatásával és attól függetlenül, korábban készült és további munkálatokat igénylő feldolgozások–szerkesztések, kiadási feladatok elvégzése–megoldása remélhetőleg belátható időn belül, újabb támogatásokkal elvezetnek a tájföldrajzi monográfia-sorozat teljes befejezéséhez.